

DISIDENT¹

Roger Scruton

Jde o standardní překlad německého Andersdenkende a ruského *инакомыслящий*: ten, kdo smýšlí odlišně, kdo nesouhlasí s oficiálními názory. V komunistických zemích byl disent definován různě, například Jan Tesař ho definuje jako „otevřeně projevovaný politický nesouhlas s vládou v totalitním systému“.² Zavedené názory (a tedy i nesouhlas s nimi) samozřejmě mohou existovat i mimo totalitarismus, avšak uvedený termín se v poslední době užívá především k evokaci onoho specificky příškrčeného zanícení, jež je projevům nesouhlasu v totalitních zemích vlastní. V tomto kontextu někteří odlišují disent „uvnitř struktur“ a „mimo struktury“, přičemž první uvedený termín označuje disent „uvnitř systému“ – například když lidé ve službách komunistického státu nepozorovaně, avšak záměrně nerespektují ideologii komunistické strany, její vnitřní předpisy či politická očekávání.

Disident často prosazuje nebo nabádá stát k tomu, aby prosazoval dodržování existujících zákonů (zejména zákonů týkajících se občanských práv – viz heslo „charta“). Jestliže stát tyto zákony přijal, buď chtěl, aby byly dodržovány (v tom případě nejde o odpor vůči zákonům, ale vůči bezpráví samotného režimu), anebo nechtěl, aby byly dodržovány, čímž se dostává do sporu se sebou samým, a musí s ním nesouhlasit každá rozumná bytost. Konotace excentricity, kterou v sobě slovo „disident“ tímto způsobem nese, je zavádějící: i když totiž *vyjádření* nesouhlasu například s nařízeními vládnoucí komunistické strany může být poštelilé, stejně tak může být nemožné ho necítit. Pro osobní existenci

¹ Text byl původně publikován jako slovníkové heslo in: R. Scruton, *The Palgrave Macmillan Dictionary of Political Thought*, Basingstoke 2007³ (první vydání 1982), str. 188. Odlišná verze překladu tohoto hesla je k nalezení in: R. Scruton, *Slovník politického myšlení*, přel. P. Pithart, Brno 1999², str. 28. – Pozn. překl.

² J. Tesař, *Jak se zrodili občané na svatě Rusi. Úvaha nad memoáry Vladimíra Bukovského* [květen 1979], in: *týž, Co počít ve vlkové břiše. Práce o vytváření struktur občanské společnosti z let 1968–1980*, Praha 2018, str. 358.

bylo mnohdy považováno vyloženě za nutné, aby občan totalitního státu odmítl přitakat mnohému, co se ve veřejném životě děje, a mnohému, co je navenek nucen strpět. Proto platí, že „esencí disentu je vědomí, že není žádné spásy mimo občana samého, ta spočívá v obnovení pocitu svébytnosti a v občanské zodpovědnosti“.³ Tento citát českého disidenta vyjadřuje dva cíle disentu: zápas o autonomii svého já, jak ji popisují kantovští myslitelé, a vyjádření onoho zápasu skrze odpovědný postoj k občanské společnosti. Ve vnějším světě pak jediná naděje spočívá v tom, co Masaryk nazval „drobnou prací“ – v postupném ohýbání všech veřejných činů a institucí směrem k pravdám, které jsou oficiálně popírány. Z děl disidentů v komunistických zemích – zejména Havla a Solženicyna – vzešly některé z nejdůležitějších konceptů současného politického myšlení.

Přeložil Matej Cívik

³ Parafráze některého výroku Jana Tesaře. – Pozn. překl.